

Görkəmli alim, bacarıqlı təhsil təşkilatçısı

radılmış “Bərk cisim elektronikasi” Elmi-Tədqiqat Laboratoriyasının da elmi rəhbəri olmuşdur.

1993-cü ildən 2000-ci ilə qədər professor Ə.Abdinov - Azərbaycan Respublikası təhsil nazirinin müavini olmuş, müəyyən dövrlərdə isə həm də nazir vəzifəsini övz etmişdir. Həmin illər müstəqil Azərbaycan Respublikasında təhsilin normativ-hüquqi bazası formalaşma mərhələsini keçdiyindən, burada görüləsi işlər, həll ediləsi problemlər çox və çətin olmaqla yanaşı, həm də məsuliyyətli, şərəfli və tarixi bir hadisə idi. Belə ki, təhsil sahəsində hələ indi də uğurla istifadə olunan normativ-hüquqi aktların böyük əksəriyyəti (bir sıra çox vacib əsasnamələr, qaydalar, normativlər və s.), baza təhsil proqramları, ən başlıcası isə təhsil haqqındakı ilk milli dövlət sənədləri (ali və orta ixtisas təhsil diplomları, vəsiqələr, baza və ümumi orta təhsil haqqında şəhadətnamələr) məhz həmin dövrdə tərtib və təsdiq edilmiş, professor Ə.Abdinov isə onların əsas müəlliflərindən və işi üzü görməsinə təkan verənlərdən biri olmuşdur.

Bu dövrdə o, “Azərbaycan”, “Xalq qəzeti”, “Azərbaycan müəllimi” və başqa nüfuzlu mətbuat orqanlarının səhifələrində təhsilimizin problemləri, uğurları, beynəlxalq əlaqələri, inkişaf perspektivləri və s. haqqında dəyərli yazılarla çıxış etmiş, Azərbaycan təhsil sistemini YUNESKO-nun, Avropa Şurasının, YUNİSEF-in, MDB-nin Təhsil Nazirləri Şurasının tədbirlərində, türkdilli dövlətlərin qurultaylarında təmsil etmişdir.

Ə.Abdinov təhsilimizin, xüsusi ilə də ali təhsilin formalaşmasında və inkişafında ictimai əsaslarla da az xidmətlər göstərməmişdir. Belə ki, o, uzun müddət Təhsil Nazirliyinin Elmi-Metodiki Şurasının fizika bölməsinin sədri, sonralar isə həmin Şuranın həmsədri və sədri olmuşdur. Həmin dövrlərdə çoxlu sayda fənn proqramları, metodiki vəsait və göstərişlər, ümum-təhsil, peşə, orta ixtisas və ali məktəblər üçün dərslilər və dərs vəsaitləri hazırlanmışdır ki, bu işlərdə də onun bilavasitə böyük əməyinin olması dənılmazdır.

Professor Ə.Abdinovun elmi fəaliyyəti daha zəngin və rəngarəng olduğundan daha geniş miqyasda şöhrət tapmışdır. Belə ki, o, hələ tələbəlik illərində elmi-tədqiqatlar aparmağa başlamış və selen yarımqeçiricinin elektrik xassələrinə həsr olunmuş ilk elmi məqalələrini “Uçənə zapiski

AQU” (Bakı, 1966), “Jurnal fiziçeskoj ximii” (Moskva, 1968), “Visokomolekulyarniyə soyedineniya” (Moskva, 1968) jurnallarında dərc etmişdir. Aspiranturada təhsil alarkən isə tamamilə başqa və həmin dövrdə çox diqqətə layiq olan və indi də öz aktuallığını itirməyən bir istiqamətdə - yarımqeçiricilərdə qızmar elektronlarla bağlı hadisələrin tədqiqi ilə məşğul olmuş və qısa müddətdə bu sahədə böyük uğurlar qazana bilmişdir. O, germanium yarımqeçiricisində qızmar elektron və deşiklərin qarşılıqlı təsirinə xüsusiyyətlərini öyrənərək ilk dəfə olaraq prinsipə yeni fiziki effektləri - qızmar yükdaşıyıcılarla bağlı termoelektrik, termofoto- və fotoelektrik hadisələrini, Benediks effekti adlandırsa da, mahiyyətə yeni bir effekti aşkar etmiş, bu hadisə və effektlərin xüsusiyyətlərini təcrübi yolla öyrənmiş və onların hər biri üçün kifayət qədər ciddi bir nəzəriyyə işləmişdir. Onun aspirantura dövründəki diqqətə cəlb edən nailiyyətlərindən biri də yarımqeçiricilərdə daha yüngül qeyri-əsas yükdaşıyıcıların (elektronların) özlərindən ağır olan əsas yükdaşıyıcıları (deşikləri) sövq etməsi hadisəsini təcrübədə aşkar etməsi, bu hadisənin də başlıca xüsusiyyətlərini öyrənməsi və nəzəri əsaslarını işləməsidir. Qızmar elektronların tədqiqi sahəsində onun praktiki baxımdan ən böyük nailiyyəti isə prinsipə yeni və çox yüksək həssaslığa malik az ətalətli fotoqəbuledici icad etməsidir (1971). Sonradan Ə.Abdinov bu kəşf üçün patent almışdır (1974).

Azərbaycan Dövlət Universitetində elmi-pedaqoji fəaliyyətlə yanaşı, Ə.Abdinov öz elmi tədqiqatlarını da intensiv və geniş planda davam etdirmişdir. Belə ki, 1972-ci ildən başlayaraq o, qızmar elektron effektləri; selen və germanium kimi elementar və geniş tədqiq olunmuş yarımqeçiricilərlə yanaşı, laylı A^{III}B^{VI} və halkopirit quruluşlu A^{III}B^{VI}C^{VI} birləşmələrinin monokristallarını, germanium-silisiyum, arsenium-kükürd-tellur, kadmium-ci-və-tellur, qurğuşun-qalay-tellur, qurğuşun-qalay-selen kimi bərk məhlulların monokristallarını və bu yarımqeçiricilərdə müşahidə olunan müxtəlif növ elektrik, qeyri-adi fotoelektrik hadisələrini, radiasiya effektlərini, elektro- və fotolüminessensiyani, monopolyar injeksiya cərəyanlarını, kontakt hadisələrini, heterostrukturların fiziki xassələrini, yarımqeçiricilərin optik xassələrini də öz tədqiqat sferasına daxil etmişdir.

Professor Ə.Abdinov optoelektrono-

nikanın əsas elementləri olan fotoqəbuledici və elektrolüminessensiya işıq mənbələrinə dair bir neçə ixtiranın müəllifidir. Onun aldığı elmi nəticələr dünyanın 20-yə qədər ölkəsində müxtəlif vaxtlarda keçirilən beynəlxalq və regional əhəmiyyətli 50 elmi konfrans və simpoziumda məruzə şəklində dinlənilmiş, dünyanın 15 ölkəsində nəşr olunan çox nüfuzlu elmi jurnallarda dərc edilmişdir.

Professor Ə.Abdinov bütövlükdə 400-dən çox elmi məqalə, ixtira və dərsliyin müəllifidir. O, ali məktəb tələbələri üçün “Bərk cisim elektronikasi” (Bakı, “Təhsil”, 2004), “Optoelektronika” (Bakı, “Maarif”, 2004), “Fiziki elektronikanın tarixi və metodologiyası” (Bakı, “Təhsil”, 2008), “Elektron texnikasının materialları və nanotexnologiyanın əsasları” (Bakı, “Təhsil”, 2010), “Elektron cihazları və emissiya elektronikasının əsasları” (Bakı, “Təhsil”, 2010) dərslilərini yazıb çap etdirmişdir.

Professor Ə.Abdinov Bakı Dövlət Universiteti ilə yanaşı, Azərbaycan MEA-nın Fizika İnstitutunda da elmi araşdırmalar aparır. İndi o, nadir torpaq elementləri ilə aşqarlanmanın laylı quruluşlu A^{III}B^{VI} birləşmələrinin monokristalları tipli qismən nizamsız yarımqeçiricilərin və onların əsasında strukturların elektron xassələrinə təsiri, A^{III}B^{VI} yarımqeçirici birləşmələrinin bərk məhlullarının nazik təbəqələri əsasında yaradılmış heteroqəbuledicilərin fiziki xassələrinin tədqiqi, eləcə də yüksək effektivliyə malik günəş fotoelementlərinin yaradılması problemləri üzərində çalışır. Onun gələcək planları yerli təbii ehtiyatlar əsasında günəş fotoelementlərinin hazırlanması imkanlarını müəyyənləşdirməkdir.

Professor Ə.Abdinov daim özünün apardığı fundamental elmi-tədqiqatlar əsasında təbii xarakterli məsələləri də həll etməyə çalışmış və bu istiqamətdə xeyli işlər görmüşdür. Bu işlərin sırasında təmiz tellurun və termik işlənmə ilə lazımı parametrlərə malik yarımqeçirici materialların alınması, bəzi dar zolaqlı bərk məhlullar əsasında termoelementlərin parametrlərinin təyini, radiasiya şüalanmalarının A^{III}B^{VI} yarımqeçirici materiallarının və onların bərk məhlullarının fiziki xassələrinə təsirinə müəyyənləşməsi, yuyucu materialların qablaşdırılma sıxlığının artırılması problemləri daha mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Professor Ə.Abdinov elm sahəsindəki xidmət və nailiyyətlərinə görə

1976-cı ildə Respublika Komsomolu Mükafatı Laureatı adına, 1993-cü ildə Beynəlxalq Soros Fondu Mükafatına layiq görülmüş, 1995-ci ildə Nyu-York Elmlər Akademiyasına həqiqi üzv seçilmiş, 2009-cu ildə İngiltərədə fəaliyyət göstərən Beynəlxalq Biografiya Mərkəzi tərəfindən “İlin tədqiqatçısı”, ABŞ-də Beynəlxalq Biografiya İnstitutu tərəfindən “İlin adamı” medalları ilə təltif edilmişdir. Onun müxtəlif illərdə aldığı elmi nəticələr AMEA-nın illik hesabatına daxil edilmiş, Təhsil Nazirliyinin mükafatlarına layiq görülmüşdür.

O, elmi dərəcəli kadrların - magistrlərin, fəlsəfə doktorlarının, elmlər doktorlarının hazırlanması işində də böyük təcrübəyə və təqdirəlayiq xidmətlərə malikdir. İndiyədək professor Ə.Abdinovun elmi rəhbərliyi altında 15-ə qədər magistr, 30-dan çox namizədlik və 8 elmlər doktoru dissertasiyası yerinə yetirilmişdir. Professor Ə.Abdinov uzun illər (16 ilədək) Bakı Dövlət Universiteti nəzdində fəaliyyət göstərən Dissertasiya Şurasının Elmi katibi, bir neçə il AMEA-nın Fotoelektronika İnstitutu nəzdində fəaliyyət göstərən Dissertasiya Şurasının həmsədri olmuş, indi də BDU-da fəaliyyət göstərən Dissertasiya Şurasının üzvüdür. 10-dan çox namizədlik və doktorluq dissertasiyalarının rəsmi opponenti olmuşdur.

Elmdə keçən həyat yalnız yaradıcılıq axtarışları ilə deyil, həm də əziyyətli əməklə müşayiət olunur. Bu həyat müxtəlif fikirlərin, baxışların, nöqtəyi-nəzərlərin, istiqamətlərin mübarizəsidir. Bu həyat alimin yaradıcılıq məhsullarının, ideya və baxışlarının cəmiyyətdə qəbul etdirilməsi, həm də elmin spesifikliyi üzündən alınmış nəticələrin prioritetliyi uğrunda aparılan mübarizəsidir.

Professor Əhməd Şahvələd oğlu Abdinov tanınmış fizik-alim, bacarıqlı təhsil təşkilatçısı olmaqla yanaşı, həm də qayğıkeş ata, mehriban baba, səmimi insan və etibarlı dostdur. O, bu gün də əvvəlki əzmlə və şövqlə öz elmi-pedaqoji fəaliyyətini uğurla davam etdirir. Ona cansağlığı, uzun ömür və bu şərəfli yolda yeni-yeni uğurlar arzulayırıq.

Rövnəq RZAYEV,

ADİU-nun fizika və kimya kafedrasının müdiri, fizika elmləri doktoru, professor

Rəna BABAYEVA,

ADİU-nun fizika və kimya kafedrasının əməkdaşı, fizika elmləri doktoru, professor

Respublikamızda ən qocaman və ilk ali təhsil ocağı olan Bakı Dövlət Universiteti çox görkəmli alimləri, tanınmış insanları, Vətənə, millətə, dövlətə, dövlətçiliyə sədəqəti ilə seçilən qayğıkeş müəllim-ziyalıları ilə həmişə bir örnək, mayak olmuşdur. Dünya və Azərbaycan elmində silinməz izlər qoyan akademik Yusif Məmmədəliyev, professor Cəfər Xəndan, akademik Abdulla Qarayev, professor Yəhya Məmmədov, akademik Bəhram Əsgərov və s. kimi alimlər elmi ictimaiyyət arasında, eləcə də Bakı Dövlət Universitetində həmişə böyük hörmətlə xatırlanır. Həmin görkəmli alimlər nəslinin davamçıları və ləyaqətli nümayəndələri bu gün də BDU-da öz elmi-pedaqoji fəaliyyətlərini peşəkərlilik və fədakarlıqla davam etdirirlər. Belə insanlardan biri də ömrünün yeddinci on illiyini ləyaqətlə, şərəflə başa vuran, həyatının və elmi-pedaqoji fəaliyyətinin yarımməsrlik dövrü Bakı Dövlət Universiteti ilə bağlı olan “Fiziki elektronika” kafedrasının müdiri, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor Əhməd Şahvələd oğlu Abdinovdur.

Professor Ə.Ş.Əbdinov 30 may 1945-ci ildə Ordubad rayonunun Behrud kəndində anadan olmuşdur. İbtidai təhsilini öz doğma kəndində, natamam orta təhsilini qonşu Biləv kəndində almış, 1963-cü ildə isə Ordubad şəhərindəki 1 nömrəli M.T.Sidqi adına orta məktəbi əla qiymətlərlə bitirmişdir. O, həmin il Azərbaycan Dövlət Universitetinin (indiki BDU) fizika fakültəsinə qəbul olunmuşdur. Universitetə əla qiymətlərlə daxil olan Ə.Ş.Əbdinov burada da əla qiymətlərlə oxumuş, təhsildə yüksək göstəricilərinə görə Lenin təqaüdünə layiq görülmüşdür. 1968-ci ildə Belorusiya SSR EA Fizika İnstitutunda yerinə yetirdiyi həlqəvi lazerlərin modelləşdirilməsinə dair diplom işini uğurla müdafiə edərək, fizika fakültəsinin fərqlənmə diplomu ilə bitirmiş və “fizik, fizika müəllimi” ixtisasına yiyələnmişdir. Universiteti bitirdikdən sonra əvvəlcə qısa bir müddət Azərbaycan EA-nın Fizika İnstitutunda kiçik elmi işçi vəzifəsində çalış-

mış, sonra isə Azərbaycan Dövlət Universitetində “Fiziki elektronika” ixtisası üzrə aspiranturaya daxil olmuş və aspiranturayı 1969-1971-ci illərdə SSRİ EA-nın Leningrad (indiki Sankt-Peterburq) şəhərindəki A.F.Loffe adına Fizika-Texnika İnstitutunda professor S.M.Rıvkinin laboratoriyasında professor L.Q.Paritskinin elmi rəhbərliyi altında keçmiş, “Germanium yarımqeçiricisində qızmar qeyri-əsas yükdaşıyıcıların xüsusiyyətləri” mövzusunda dissertasiya işi üzərində işləmişdir. 1972-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetindəki Dissertasiya Şurasında namizədlik dissertasiyası müdafiə edərək fizika-riyaziyyat elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almışdır.

Namizədlik dissertasiyasını müdafiə etdikdən sonra Ə.Abdinov tamamilə başqa bir yarımqeçirici materiallar sinfi sahəsində tədqiqatlar aparmış və öz elmi fəaliyyətinin əhatə dairəsini xeyli genişləndirmişdir. Belə ki, o, 1972-ci ildən başlayaraq laylı quruluşlu A^{III}B^{VI} kristallarında qızmar elektron hadisələri ilə yanaşı, çeviricilik effektlərini, həcmi yüklə məhdudlanmış cərəyanları, elektrolüminessensiya və qeyri-adi fotoelektrik hadisələrini də tədqiq etməyə başlamış və 5 ildən sonra (1979-cu ildə) Azərbaycan EA Fizika İnstitutundakı Dissertasiya Şurasında “Laylı quruluşlu A₃B₆ birləşmələri tipli qeyri-bircins yarımqeçiricilərdə elektron hadisələri” mövzusunda doktorluq dissertasiyasını müdafiə etmişdir. Onun doktorluq dissertasiyasının elmi məsləhətçisi akademik M.H.Şaxtaxtinski olmuşdur.

Ə.Abdinov 1979-cu ildə dosent, 1981-ci ildə isə professor elmi adlarını almışdır.

1971-ci ildə aspiranturayı uğurla başa vurduqdan sonra Azərbaycan Dövlət Universitetinin fizika fakültəsində işləməyə başlayan Ə.Abdinov assistentlikdən (1972-1974) baş müəllim (1974-1979), dosent (1979-1981), professor (1981-1992), fakültə dekanı (1988-1989), kafedra müdiri (1992-ci ildən) vəzifələrinə qədər yüksəlmişdir. Eyni zamanda o, 1989-2005-ci illərdə öz şəxsi təşəbbüsü ilə burada ya-